

ІСТОРИЧНІ НАУКИ

Букіна І.В.

*кандидат історичних наук, викладач вищої категорії,
Сумське вище училище мистецтв і культури імені Д.С. Бортнянського*

УЧАСТЬ ГРОМАДСЬКИХ ВИКОНАВЧИХ КОМІТЕТІВ У СТАНОВЛЕННІ ОРГАНІВ МІЛІЦІЇ НА ЛІВОБЕРЕЖНІЙ УКРАЇНІ (БЕРЕЗЕНЬ-КВІТЕНЬ 1917 РІК)

Лютнева революція 1917р. призвела до небаченої доти демократизації суспільства. Вона відкрила можливості для залучення всіх верств населення до активної громадської діяльності. Поряд з формуванням органів державної влади відбувалося становлення органів місцевого самоврядування. Тимчасовий уряд робив кроки щодо формування структури нової влади, намагався консолідувати всі політичні сили та очолити їхню діяльність.

Одним з найважливіших завдань центрального уряду було забезпечення законності та правопорядку на місцях. Виконання цих завдань було неможливо зі збереженням старих владних структур. В цих умовах Тимчасовий уряд проголосив програму реформування центрального апарату Міністерства внутрішніх справ. Уряд повідомив, що буде здійснена заміна поліції народною міліцією з виборним керівництвом. Уже до кінця березня 1917 р. був сформований центральний апарат управління міліцією [5, с. 319]. 15 квітня 1917 р. вступила в дію «Схема розподілу справ по Тимчасовому управлінню». В ній управління визначало свою структуру: виділялися чотири відділи, юрисконсультська та секретарська частини [6, с. 19-20]. 17 квітня 1917 р. були затверджені «Тимчасові положення про міліцію». Згідно з якими міліція була виконавчим органом державної влади і перебувала у веденні земських та міських громадських управлінь [1, с. 55]. Загальне керівництво міліцією покладалося на Міністерство внутрішніх справ. В губерніях створювалися посади урядових інспекторів, які підпорядковувалися комісарам Тимчасового уряду. Обиралися начальники міліції міськими і повітовими земськими управами, а також громадськими виконавчими комітетами. Саме в цьому документі вперше офіційно закріпився термін «міліція».

Як показала практика, в більшості випадків прийнятті Тимчасовим урядом закони запізнювалися, і тільки юридично закріплювали зміни, які відбувалися в губерніях. Після революції в умовах перебудови органів влади, падіння дисципліни, зростання соціальної активності населення, актуальними стали проблеми по забезпеченню громадського порядку, у тому числі боротьба з хуліганством та дезертирством. Відмова селян створювати продовольчі комітети, спроби ліквідувати волосну міліцію, самовільні вирубки лісів і захоплення земель – все це свідчило про слабкість влади і вимагало активного та адекватного реагування з боку місцевої влади. Тому роботу по реорганізації поліції в народну міліцію на місцях взяли на себе громадські виконавчі комітети та земські управи. Саме на них була покладена основна місія ліквідації

поліцейського та жандармського апарату, контроль за діяльністю громадських та приватних організацій, посадових осіб, допомога урядовим органам влади. Першочерговим завданням стало роззброєння поліції і організація міліції, з метою забезпечення порядку і спокою на місцях. Ще однією з причин активного впровадження міліції з боку громадських комітетів була відсутність власних силових структур. Саме тому вони активно виступали за її підзвітність власним органам самоврядування, закріплення за ними права судочинства та призначення штрафів у справах місцевого характеру.

На початку березня 1917 р. громадським комітетам, спираючись на програмні положення Тимчасового уряду, вдалося втілити в життя поставлені завдання [14, с. 2]. Більшість чиновників старого режиму визнали владу Тимчасового уряду і переходили на бік нових органів самоврядування. Так, після створення Харківського губернського громадського комітету до нього перейшли всі чини поліції м. Харкова на чолі з комісаром Е.А. Московим [16, с. 4]. Подібні явища спостерігалися в Сумському повіті [15, с. 2].

Але не завжди події розвивалися таким чином. Зокрема, в Полтавській губернії представники старої влади не поспішали відмовлятися від своїх повноважень і пручалися. Так, 13 березня 1917р. колишній начальник Лубенського жандармського поліцейського управління підполковник А. Навроцький відмовився передати справи жандармського управління [2, с. 3]. У Чернігівській губернії (с. Карлівка) колишні чини поліції закликали до непокори проти Тимчасового уряду [9, с. 11].

На початку березня 1917 р. в багатьох губерніях функціонували дві міліції: робітнича – створена Радою робітничих та солдатських депутатів та народна – створена громадськими виконавчими комітетами. 9 березня 1917 р. харківська тимчасова робітнича міліція у складі 600 чоловік з місцевих заводів, приступила до виконання своїх обов'язків [13, с. 5]. Того ж дня Харківський громадський комітет видав розпорядженням дільничним комісарам про конфіскацію зброї, що належала городовим та вартовим царського уряду. Було звільнено низових чинів поліції, які переходили в розпорядження військового начальника. Він міг відправити їх на фронт або перевести на міліцейську службу. Всі інші чини переходили в розпорядження дільничних комісарів і на них покладалися обов'язки приставів [13, с. 2-4]. За рішенням губернського комітету робоча міліція припиняла своє існування. 13 березня 1917 р. була затверджена схема організації повітової міліції та проект організації Ради у справах міліції на чолі з повітовим комісаром. За проектом, повітовий комісар отримував виконавчу владу, а дільничні комісари контролювали волосні та сільські чини міліції. Була вироблена послідовна система підпорядкування, по якій повітовим комісарам підпорядковувалися дільничні, дільничним – волосні отамани, а їм – тисяцькі. Волосних отаманів призначали сільські сходи, тисяцьких – призначала Рада у справах міліції [3, с. 1-2]. Згідно з постановою до складу міліції увійшли наймані працівники, які отримали відпустку або були демобілізовані з армії. Всього до складу Харківської народної міліції входило 540 чоловік і 120 кінних міліціонерів [7, с. 3].

В Полтавській губернії також жваво проходив процес створення нових силових структур. 11 березня 1917 р. спільним рішенням полтавського земського зібрання та губернського комітету було прийнято законопроект про звільнення всіх чинів повітової поліції та обрання нового складу міліції. За рішенням зборів стражники від волосних комітетів міліції обиралися з

розрахунку 1 міліціонер на 500 дворів, а помічники дільничних комісарів – по 1 на волость. Дільничні комісари та начальники повітової міліції призначалися повітовими комісарами Тимчасового уряду за погодженням з повітовими громадськими комітетами. Звільнені чини повітової поліції могли бути допущені на нові посади за рекомендаціями від волосних або повітових громадських комітетів [8, с. 36-37].

Процес створення міліції активно відбувався і на повітовому рівні Чернігівської, Харківської та Полтавської губерній. Зокрема, Миргородським повітовим громадським комітетом Полтавської губернії був вироблений «Проект тимчасового положення реорганізації поліції в міліцію». Згідно з яким міліція складалася з начальника, 2 дільничних, міліціонерів і нічних сторожів. [12, с. 5]. Ніжинський міський громадський комітет Чернігівської губернії при комісарі організував штаб міліції з 6 осіб, з яких 3 були студенти, 2 – робітники та 1 солдат [8, с. 17].

Проводячи реформування силових структур більшість громадських комітетів зіткнулася з проблемою дефіциту компетентних кадрів. Причиною цього було небажання більшості членів комітетів брати на службу колишніх чинів поліції і жандармерії. Основна маса міліціонерів і начальників міліцейських управлінь були військовослужбовці, більшість з яких дивилися на свою роботу як на тимчасове явище. При цьому єдине, що утримувало їх в рядах міліції, було ухилення від призову в діючу армію. Іншу частину нового штату міліції складали учні старших класів, духовної семінарії, робітники та інтелігенція, більшість з яких не мала досвіду роботи і вміння поводитися зі зброєю. Поповнення складу міліції цивільним населенням було викликано декількома причинами. По-перше, бажання взяти активну участь в будівництві нової держави, по-друге, регулярна заробітна плата, по-третє – відстрочка від призову в діючу армію. З часом це привело до погіршення кримінальної ситуації в губернії і до часткового повернення колишніх поліцейських і жандармів для наведення порядку на місцях.

Ще однією важливою особливістю якісного функціонування міліції було грошове забезпечення. На громадські комітети покладалося завдання розроблення кошторису для органів міліції різних рівнів. Однак, більшість з них залишалися тільки на папері. Відмова Тимчасового уряду у фінансуванні громадських комітетів торкнулася й органів міліції. Всі спроби звернутися за допомогою до центрального уряду були невдалими. У березні 1917 р. в телеграмі від МВС князь Урусов повідомляв, що кредити асигновані на утримання поліції можуть бути передані міліції. Але ці витрати на березень-квітень не повинні були виходити за рамки 50% коштів на утримання поліції [11, с. 13].

Враховуючи важке становище міліції з фінансуванням, керівники зверталися до міських управ та земств з проханням асигнувати їм кошти для подальшої безперебійної роботи [12, с. 62]. У більшості випадків клопотання міліції задовольнялися [3, с. 17]. Про нові силових структурах дбали і жителі губерній. У багатьох повітах була відкрита підписка пожертвувань на розвиток міліції. В Чернігівській губернії по підписному листу для міліції було зібрано 899 руб. [11, с. 31].

Незважаючи на складну економічну та соціально-політичну ситуацію, дефіцит компетентних кадрів, губернським і повітовим громадським комітетам вдалося протягом березня-квітня 1917 р. провести реформування правоохоронних органів на місцях. За фінансової допомоги земських управ та

дум, а також пожертвувань населення було виконане основне завдання реформи – створити новий тип правоохоронних органів – міліцію, що на відміну від царської поліції, обиралася і діяла на демократичних засадах.

Список використаних джерел:

1. Андреев А.М. Местные советы и органы буржуазной власти (1917 г.) / А.М. Андреев. – М., 1983. – 334 с.
2. Державний архів Полтавської обл. (далі – ДАПО). – Ф. 772. – Оп. 1. – Д. 5. – 38 с.
3. ДАПО. – Ф. 772. – Оп. 1. – Д. 9. – 126 с.
4. Державний архів Сумської області. – Ф. 120/177. – Оп. 1. – Д. 2. – 24 с.
5. Ерошкин Н.П. История дореволюционной России / Н.П. Ерошкин. – М.: «Высшая школа», 1968. – 352 с.
6. Звягинцева А.П. Организация и деятельность милиции Временного правительства России в 1917 году Текст.: дис. ... канд. ист. наук / А.П. Звягинцева. М.: [б.и.], 1972. – 192 с.
7. Известия Харьковского губернского общественного комитета. – 24.03.1917. – С. 3.
8. Центральний Державний архів вищих органів влади та управління України (далі – ЦДАВО України). – Ф. 996. – Оп. 1. – Д. 20. – 61 с.
9. ЦДАВО України. – Ф. 1457. – Оп. 1. – Д. 3. – 145 с.
10. ЦДАВО України. – Ф. 1486. – Оп. 1. – Д. 1. – 87 с.
11. ЦДАВО України. – Ф. 1486. – Оп. 1. – Д. 2. – 16 с.
12. ЦДАВО України. – Ф. 2111. – Оп. 1. – Д. 1. – 78 с.
13. Южный край. – № 13922. – 9.03.1917 г. – С. 5.
14. Южный край. – № 13924. – 10. 03.1917. – С. 2.
15. Южный край. – № 13926. – 11.03.1917. – С. 2.
16. Южный край. – № 13930. – 13.03.1917. – С. 4.
17. Южный край. – № 13940. – 19.03.1917. – С. 3.

Булах Т.Д.

аспірант,

Черкаський національний університет імені Богдана Хмельницького

ДЕРЖАВНО-ОСВІТНЯ ПОЛІТИКА В УКРАЇНСЬКОМУ СЕЛІ В 1950-1960 РОКАХ

На даний час в Україні залишається відкритим та нагальним питання реформування освітньої сфери. Період 1950–1960 рр. характеризувався змінами та нововведеннями у всіх сферах життя українського суспільства. Саме в той час пройшов складний і багатосторонній процес перебудови середньої школи, коли було вироблено нові принципи реорганізації системи освіти, що вимагали від держави збільшення матеріальних витрат на будівництво нових шкіл, забезпечення їх необхідним новим обладнанням, а також кваліфікованими педагогічними кадрами. Використання цього досвіду може дати можливість уникнути помилок у реформуванні освітньої сфери сучасної України.

Метою дослідження є аналіз заходів держави спрямованих на перебудову освітньої системи в 1950–1960 рр.

У зазначений період проводилася певна робота щодо відновлення й розширення мережі народної освіти, завершення формування єдиної радянської системи по всій території України.